

Внутрішньо переміщені особи в контексті сучасних міграційних процесів в Україні

Соломія Бубняк, Львівський національний університет імені Івана Франка

У вступі висвітлено актуальність дослідження міграційних процесів в Україні та окреслено проблемне коло щодо їх регулювання. Розглянуто поняття «міграція» в науках соціогуманітарного блоку. З'ясовано, що після підписання Угоди про асоціацію та безвізовий режим між Україною та ЄС кількість внутрішньо переміщених осіб¹ зросла. Відтак, наведено статистичні дані щодо реєстру на законодавчому рівні ВПО. Розглянуто основні дослідження та науковців, які займаються цією соціальною тематикою. Тому на основі отриманої інформації було окреслено мету статті, а саме – з'ясування проблеми термінологічного характеру між поняттями: біженці, переміщені особи чи ВПО.

В основній частині зазначено, що анексія АР Крим Російською Федерацією та конфлікт на Донбасі спричинили вже вдруге для України масове переселення людей. Уперше держава стикнулася з цим явищем під час катастрофи на Чорнобильській АС. Розглянуто методологічний інструментарій щодо врегулювання правового становища ВПО. Окреслено відмінності між поняттями біженець, переміщені особи, ВПО.

Як результат, «біженець» – особа, яка не є громадянином України і внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), неналежності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни, або не бажає користуватися цим захистом унаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного місця проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань. «Особа, переміщені всередині країни» — це люди чи групи людей, які були вимушені покинути свої домівки, щоб врятуватися від збройних конфліктів, проявів насильства або масових порушень прав людини. «ВПО» – це особи або групи осіб всередині країни, яких змусили рятуватися втечею або які залишили своє місце постійного проживання в результаті або з метою уникнення наслідків воєнного конфлікту, масового насильства, порушень прав людини, стихійного чи викликаного людською діяльністю лиха, та які не перетинали міжнародно-визнаних кордонів держави.

Ключові слова: міграція, біженець, особи, переміщені всередині країни, ВПО.

Internally displaced persons in the context of current migration processes in Ukraine

Solomiya Bubnyak, Ivan Franko National University of Lviv

The introduction highlights the relevance of the study of migration processes in Ukraine and outlines the problematic circle regarding its regulation. The concept of «migration» in the sciences of the humanitarian block is considered. It is revealed that the number of internally displaced persons has increased since the signing of the Association Agreement and the visa-free regime between Ukraine and the EU. Therefore, statistics on the register at the legislative level of IDPs are provided. Basic research and scholars dealing with this social topic are reviewed. Therefore, the purpose of the article was to outline the purpose of the article, namely to clarify a terminological problem between the concepts of refugees, displaced persons or IDPs.

The main part states that the annexation of the Autonomous Republic of Crimea by the Russian Federation and the conflict in the Donbass have caused the mass relocation of people for the second time in Ukraine. For the first time, the state encountered this phenomenon during the Chernobyl disaster. A methodological toolkit for regulating the legal status of IDPs is considered. The differences between the concepts of refugees, displaced persons, IDPs are outlined.

As a result, a “refugee” is a person who is not a citizen of Ukraine and, because of a well-founded fear

¹ Внутрішньо переміщені особи – надалі ВПО.

of becoming a victim of persecution on grounds of race, religion, nationality, citizenship (nationality), independence of a particular social group or political beliefs outside the country of his / her nationality and may not enjoy the protection of this country, or does not wish to enjoy this protection because of such fears, or without citizenship (nationality) and being outside the country of his former permanent residence, may or may not return to her because of these concerns. «Internally displaced persons» are people or groups of people who have been forced to flee their homes to escape armed conflict, violence or mass human rights abuses. IDPs are persons or groups of persons within the country who have been forced to flee, or who have left their place of permanent residence as a result of or to avoid the effects of military conflict, mass violence, human rights violations, natural or man-made disasters, and who have not crossed the internationally recognized borders of the state.

Keywords: migration, refugee, internally displaced persons, IDPs

Внутренне перемещенные лица в контексте современных миграционных процессов в Украине

Соломия Бубняк, Львовский национальный университет имени Ивана Франко

Во введении отражена актуальность исследования миграционных процессов в Украине и обозначен проблемный круг по их регулированию. Рассмотрено понятие «миграция» в науках социогуманитарного блока. Установлено, что после подписания Соглашения об ассоциации и безвизовый режим между Украиной и ЕС количество внутренне перемещенных лиц возросло. Поэтому приведены статистические данные касательно реестра на законодательном уровне ВПО. Рассмотрены основные исследования и ученые, занимающиеся этой социальной тематикой. Следовательно, на основе полученной информации была обозначена цель статьи, а именно – выяснение проблемы терминологического характера между понятиями: беженцы, перемещенные лица или ВПО.

В основной части указано, что аннексия АР Крым Российской Федерацией и конфликт на Донбассе вызвали уже второй раз для Украины массовое переселение людей. Впервые государство столкнулось с этим явлением во время катастрофы на Чернобыльской АС. Рассмотрен методологический инструментарий по урегулированию правового положения ВПО. Определены различия между понятиями беженец, перемещенные лица, ВПО.

Как результат, «беженец» – лицо, не являющееся гражданином Украины и вследствие вполне обоснованных опасений стать жертвой преследований по признаку расы, вероисповедания, национальности, гражданства (подданства), непринадлежности к определенной социальной группе или политических убеждений находится вне страны своей гражданской принадлежности и не может пользоваться защитой этой страны, или не желает пользоваться этой защитой вследствие таких опасений, или, не имея гражданства (подданства) и находясь вне страны своего прежнего постоянного проживания, не может или не желает вернуться в нее вследствие указанных опасений. «Лица, перемещенные внутри страны» – это люди или группы людей, которые были вынуждены покинуть свои дома, чтобы спастись от вооруженных конфликтов, проявлений насилия или массовых нарушений прав человека. «ВПО» – это лица или группы лиц внутри страны, которых заставили спасаться бегством, или покинувшие свое место жительства в результате или во избежание последствий военного конфликта, массового насилия, нарушений прав человека, стихийного или вызванного человеческой деятельностью бедствия, и которые не пересекали международно-признанных границ государства.

Ключевые слова: миграция, беженец, лица, перемещенные внутри страны, ВПО

Постановка проблеми.

Процеси міграції завжди носили актуальний характер для цілого світу ще з давніх-давен. З ускладненням соціальних систем вони змінювали свій зміст та форми прояву, відрізнялися інтенсивністю, виконували різні функції, мали різні масштаби та наслідки для суспільств. Міграція та проблеми її регулювання стають об'єктом наукового пізнан-

ня тільки з кінця XIX ст. Проте із сучасними глобалізаційними процесами явище міграції набуває особливого характеру через залучення до нього все більшої кількості країн, а інтенсифікація міграційних процесів зумовлює зростання інтересу до їх дослідження. Відтак, значні трансформації впливають на всі без винятку аспекти життя суспільства, зокрема й на міграційні процеси.

Інтенсивність, характер, спрямованість міграцій населення України кардинально змінилися після розпаду СРСР та здобуття незалежності, завдяки чому країна відкрилася для світу, а її громадяни набули право на свободу пересування. Підписання Угоди про асоціацію та безвізовий режим між Україною і ЄС спричинили проведення низки важливих реформ у сфері міграції. Водночас анексія АР Крим та конфлікт на Донбасі обумовили масштабні вимушені переміщення, глибоку економічну кризу та інтенсифікацію трудової міграції.

Тому сьогодні міграція є ключовим питанням, яке є важливим для багатьох сфер і значною мірою впливає на сталий розвиток суспільства. Мобільні групи населення, незалежно від того, чи вони є внутрішніми, транскордонними або переміщеними, становлять головну цільову аудиторію та є об'єктом дослідження багатьох наук соціогуманітарного блоку. Так, політична наука при дослідженні явища міграції в основному зосереджується на побудові оптимальної політики держави [16, с. 16]. Тобто політична наука звертає свою увагу на вивчення політичних заходів щодо заохочення або обмеження свободи пересування, на міграційній політиці держав, а також на зміні політичних режимів в окремих державах як на причині еміграції [24, с. 31].

У юридичній науці міграція – це сукупність різних за природою територіальних переміщень населення, що супроводжуються зміною місця проживання. Переміщення населення всередині країни – внутрішня міграція населення, з однієї країни до іншої – зовнішня міграція населення. Також варто згадати офіційну та нелегальну форми міграції. Офіційна – коли людина змінює місце свого постійного проживання, включаючи і переїзд на постійне проживання за кордон, на підставі офіційного дозволу сторони, яка приймає; нелегальна міграція – це, коли такого дозволу немає [25, с. 21–22]. Відтак, основою є визначення необхідності регулювання цього явища на різних рівнях управління. Важливим підґрунтям для такого регулювання є створення системи заходів нормативно-правового характеру, які б враховували спільні та індивідуальні інтереси різних держав.

Варто відзначити, що науковці соціально-психологічної галузі при вивченні поняття «міграція» звертають свою увагу саме на соціально-психологічні чинники. Вони вважають, що важливим компонентом механізмів регулювання міграційної поведінки є потреби, а також пов'язані з ними

ціннісні орієнтації, що репрезентують орієнтири діяльності особистості, які формуються у процесі соціалізації, а надалі у процесі соціальної адаптації [30, с. 163]. Міграція як соціально-психологічний феномен – це природний прояв мобільності людини, мотивований її прагненням до покращення умов власного існування до більш повного задоволення своїх потреб [19]. Тобто особистість переживає процес мотивації, усвідомлює та співвідносить її об'єктивні та суб'єктивні аспекти, потреби і дії, спрямовані на їх задоволення.

Щодо дослідження міграції в соціальній філософії, то науковці цієї галузі намагаються розкрити сутність та особливості сучасних міграційних процесів [29, с. 79].

Статистика веде облік мігрантів, вивчає матеріали переписів населення, фіксує масштаби міграції. За даними державної статистики, обсяги офіційно зареєстрованої міграції постійно зростають [5]. Проте дані офіційної статистики не відображають дійсні масштаби міграції. Спеціальні дослідження та експертні оцінки дають підстави стверджувати, що реальна кількість мігрантів більша за офіційну [14]. Можливо, це з вигодою від нерозповсюдження реальних цифр міграційних потоків для чинного державного апарату.

Економічна наука вивчає міграцію в контексті попиту і пропозиції на ринках праці країн еміграції та імміграції, руху робочої сили та її професійно-кваліфікаційної структури. Міграція аналізується як важливий елемент формування ринку робочої сили та «стратегія виживання» для населення з мало розвинутих країн [15].

Своєю чергою, демографічна наука досліджує зміни демографічних характеристик у країнах еміграції та імміграції, розглядає міграцію населення як переміщення людей (мігрантів) через кордони тих чи інших адміністративно-територіальних одиниць зі зміною місця проживання назавжди або на більш-менш тривалий час [4, с. 251].

Соціологія розглядає міграцію як процес соціокультурної взаємодії населення, втягнутого у соціально-географічне переміщення, вивчає соціальну взаємодію мігрантів між собою, а також із представниками різних соціальних груп та інституцій як у суспільствах-донорах, так і у суспільствах-реципієнтах; аналізує зміни, які вона вносить у суспільства еміграції та імміграції на мега-, макро-, мезо- та мікрорівнях [24, с. 38].

Отож, науковці зосереджують свою увагу на різних причинах міграції, її наслідках або вимірах у цифрах, забуваючи подати означення предмета обговорення. Аналізуючи публікації за темою до-

слідження, доходимо висновку, що єдиного визначення міграції у соціогуманітарних науках не існує, іноді це поняття містить тільки деякі його аспекти, тому його трактують занадто абстрактно. Тому в подальшому будемо використовувати поняття «міграція» як перетин адміністративного кордону, добровільний чи примусовий просторовий рух осіб чи груп осіб від місця виїзду до місця в'їзду за наявності або без неї законних підстав на певний період часу або назавжди, що може вести за собою зміну постійного місця проживання [24, с. 40–41].

Вище вже йшлося про те, що внаслідок анексії Російською Федерацією АР Крим та втрати контролю над частиною території Донецької та Луганської областей в Україні з'явилася велика кількість людей, які змушені були залишити місце свого постійного проживання і переселитись до інших регіонів України. Тому перед країною постали складні запитання, без яких неможливо вибудувати стратегію держави щодо розв'язання проблеми ВПО, яка з усією гостротою постала перед українським суспільством.

Відтак, у 2014 р. Україна вдруге у своїй новітній історії постала перед проблемою ВПО. Перший досвід масового переміщення населення був пов'язаний із аварією на Чорнобильській атомній станції у 1986 р., коли понад 116 000 осіб було переселено із радіоактивно забруднених територій [18]. Їх правове становище визначено Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 19 грудня 1991 р. [23], Постановою Ради Міністрів Української Радянської Соціалістичної Республіки та Української Республіканської Ради професійних спілок «Про додаткові заходи щодо посилення охорони здоров'я та поліпшення матеріального становища населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС» від 14 грудня 1989 р. [20], Постановою Кабінету Міністрів України «Про Порядок відселення та самостійного переселення громадян з територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС» від 16 грудня 1992 р. [22]. Проте питання комплексного законодавчого врегулювання правового становища цієї категорії осіб із особливим правовим статусом на території України набуло суспільного резонансу тільки у світлі подій 2014 р. Хоча Організація Об'єднаних Націй систематично закликає держави, в яких є ВПО, до створення дієвої системи правових норм, що регулю-

ють переміщення всередині країни, з урахуванням Керівних принципів з питань щодо переміщення осіб всередині країни. На сьогодні питання ВПО стали частиною міжнародного гуманітарного права та потребують свого правового врегулювання в країнах, де явище стає масовим та потребує вирішення державною владою [3, с. 49].

Відповідно, у державі розпочались міграційні процеси, що пов'язані із збереженням людського життя та створенням нестерпних умов для проукраїнських людей. Згідно з даними Організації Об'єднаних Націй, кількість ВПО в українському суспільстві:

- станом на серпень 2014 р. становила 135 тис. осіб;
- на 10 липня 2015 р. досягла 1 млн. 382 тис. [11];
- у 2016 р. було зареєстровано 1 млн 650 тис. 410 переселенців;
- 2017 р. – 1 млн 493 тис. 536 осіб [31];
- станом на 17 грудня 2018 р. на обліку перебувало 1 млн 513 тис. 895 осіб;
- а станом на 2 січня 2019 р., за даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних та Київської міської державних адміністрацій, взято на облік 1 млн. 512 тис. 435 переселенців із тимчасово окупованих територій Донецької й Луганської областей та АР Крим [10].

Проте військові дії на частині Східної України продовжуються, відтак, можна зауважити, що їх кількість має здатність зростати. Тому вивчення цієї проблематики набуває особливої актуальності в часи економічної нестабільності, політичної заангажованості та соціальної незахищеності.

Аналіз досліджень та публікацій. Дослідженню означеної теми приділили увагу такі дослідники, як О. Балакірева, Т. Бондар, Т. Доронюк, Ю. Корнєв, Е. Лібанова, О. Міхеєва, В. Серєда, А. Солодько, Л. Хижняк та інші, які зазначають, що ВПО в межах України мають різного роду мотиви переїзду та орієнтації на постійне місце проживання чи повернення на свою територію.

Як результат, наша держава стикнулася з новим викликом для України та її соціальної політики, системи соціальних служб та соціальних працівників, адже чинна в країні система соціальної підтримки не передбачала роботи з такою групою клієнтів, а фахівці не були підготовлені до неї, не володіли належним методологічним інструментарієм для роботи тощо [28, с. 65].

Також потрібно зауважити, що метою статті є проблема термінологічного характеру, адже постраждали люди – це біженці, переміщені особи

чи внутрішньо переміщені особи? Отож, було уточнено відмінності між цими поняттями.

Виклад основного матеріалу. Проблема біженців супроводжує всю історію існування людства і є однією з найбільш гострих. У широкому розумінні біженцем стає особа, яка намагається врятуватись від обставин, що загрожують її життю і тому залишає місце свого проживання.

У ХХ ст. перед окремими країнами та світовим співтовариством у цілому постала потреба звернути увагу на проблему біженців. Поштовхом до цього стала масова міграція населення, викликана геноцидом вірменів 1915 р., соціальними потрясіннями в Росії у зв'язку з жовтневим переворотом 1917 р., приходом до влади націонал-соціалістів у Німеччині у 1933 р. [1, с. 58]. Держави усвідомили, що для захисту біженців може бути використане міжнародне право. Перших зусиль у цьому напрямі доклала Ліга Націй, надалі питаннями біженців опікувалася Організація Об'єднаних Націй. Тому для врегулювання міжнародних відносин щодо захисту біженців був розроблений універсальний міжнародний договір – Конвенція про статус біженців 1951 р.

Конвенція визначила у ст. 1 поняття «біженець», яке згодом було уточнене Протоколом 1967 р., а також закріпила перелік прав біженців. Конвенція та Протокол формулюють основну норму в сфері захисту прав біженців: держава не вправі висилати біженців у ті країни, де існує загроза переслідування за расовою, релігійною, національною, соціальною чи політичною ознакою. Заборонено безпідставно відмовляти в наданні статусу біженця. Конвенція також спрямована проти обмеження прав біженців як прав людини [27, с. 86–104]. Норми, що стосуються біженців, містяться і в інших міжнародних документах, зокрема в Загальній декларації прав людини, у Женевських конвенціях 1949 р. і двох додаткових протоколах до них 1977 р. та у деяких регіональних документах [17, с. 39-43, с. 453-493].

Щодо України, то після здобуття нею незалежності в 1991 р. виникла проблема неконтрольованої міграції, причиною якої були відкритість кордонів, відсутність законодавства у зазначеній галузі та відповідного досвіду. 24 грудня 1993 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про біженців», але він мав багато недоліків і потребував доопрацювання, тому 21 червня 2001 р. було ухвалено новий Закон України «Про біженців». Цей закон відповідає нормам Конституції України та основним міжнародним документам з прав людини, які передбачають надання притул-

ку іноземцям та особам без громадянства, враховує статті Загальної декларації прав людини. Він визначає правовий статус біженців в Україні, процедуру надання, втрати та позбавлення статусу біженця, гарантує захист біженців урядом країни [12, с. 215].

Поняття «біженець», визначене у Законі України «Про біженців» від 2001 р., вживається у такому значенні: біженець – особа, яка не є громадянином України і внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), незалежності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни, або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань [7].

Визначення прямо вказує на статус біженців – особи, які не є громадянами України. Крім того, з цього визначення виокремлюються ті елементи, які є необхідними і достатніми для визнання особи біженцем в Україні: наявність переслідування або побоювання переслідування; переслідування повинно відбуватися за однією чи декількома з вказаних у визначенні ознак: расою, віросповіданням, національністю чи соціальною належністю; політичними переконаннями, перебування за межами країни походження внаслідок втечі або небажання повертатися на батьківщину. Отже, якщо особа відповідає позитивним умовам і щодо неї відсутні негативні умови визначення, вона визначається біженцем.

Поняття «біженець» не застосовується до осіб, прибуття яких у безпечні країни, і, зокрема в Україну, викликано іншими чинниками – економічними труднощами, екологічними катастрофами, військовими конфліктами та низкою інших обставин надзвичайного характеру, що супроводжуються масовим насильством і порушенням прав людини. Найчастіше жертви зазначених обставин вимушені переміщатися всередині власної країни [12, с. 216].

Основною характерною рисою внутрішньої міграції є той факт, що особи, переміщені всередині країни, — це, як правило, громадяни цієї держави. Тому уряди країн, спираючись на традиційне уявлення про державний суверенітет, залишили за собою виключне право вирішувати

питання, пов'язані зі становищем своїх громадян. Також на ВПО не поширюється дія Конвенції 1951 р. І «внутрішнє переміщення виявилось найбільшим «провалом» міжнародного співтовариства у плані гуманітарної допомоги», — зазначив Верховний комісар у справах біженців А. Гуттеріш у передмові до книги «Становище біженців у світі. Переміщення населення у новому тисячолітті», виданій у Лондоні в 2006 р. [34, с. 10–11].

Термін «особи, що переміщені всередині країни» почав використовуватися тільки в останнє десятиліття ХХ ст., коли міжнародне співробітництво вперше звернулося до цієї проблеми. З урахуванням кризової ситуації, яка склалася в світі з ВПО, за дорученням Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй та Комісії з прав людини були розроблені й у 1998 р. ухвалені «Керівні принципи з питань переміщення усередині країни осіб», які врегульовують вимушене переміщення осіб усередині країни та є вказівками для міжнародних і неурядових організацій. Концептуальною основою зазначеного документа стала доктрина «суверенітет як відповідальність», суть якої полягає в тому, що національна влада зобов'язана і несе відповідальність щодо надання захисту та гуманітарної допомоги переміщеним усередині країни особам, що знаходяться під її юрисдикцією, а у випадках, коли держава не має можливості забезпечити фізичний захист і надати допомогу своїм громадянам, вона повинна звертатися за допомогою та приймати її ззовні. При цьому міжнародне співтовариство має право і зобов'язане наполягати на своєму втручанні, яке не може розцінюватися як недружній акт чи втручання у внутрішні справи будь-якої держави [26].

Відповідно до основних принципів захисту прав людини, норм міжнародного гуманітарного права та прав біженців у тридцяти принципах були визначені права осіб, переміщених усередині країни, та обов'язки урядів щодо них. Вони застосовуються до всіх етапів переміщення та передбачають захист у період, який передуює переміщенню, захист і допомогу на час переміщення та в разі повернення, а також у період переселення та інтеграції. У вступі «Керівних принципів» дається визначення осіб, яких примусили або вимусили покинути чи залишити своє житло чи місця постійного проживання, зокрема, у результаті чи з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, постійних проявів насильства, порушення прав людини, природних чи техногенних катастроф, і які не перетинали міжнародно визнаних державних кордонів. Переміщені всередині

країни особи є громадянами своїх держав і тому мають широке коло громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав, найважливіші з яких були закріплені у зазначеному документі [12, с. 217].

На сьогодні Керівні принципи з питань переміщення осіб всередині країни є єдиним цілісним документом, який врегульовує права переміщених осіб всередині країни, а також обов'язок державних та інших органів щодо них.

Отже, особи, переміщені всередині країни, — це люди чи групи людей, які були вимушені покинути свої домівки, щоб врятуватися від збройних конфліктів, проявів насильства або масових порушень прав людини. Це також мільйони інших цивільних осіб, які потерпають від стихійного лиха чи техногенних катастроф.

У міжнародному праві цивільні особи визначаються «біженцями», коли вони перетнули будь-який державний кордон у пошуках порятунку в іншій країні. Особи, переміщені всередині країни, незалежно від причин переміщення, — це ті, хто залишився у власній країні.

Біженцям, зазвичай, надається продовольство, безпечне місце розміщення в країні, яка їх приймає. Вони знаходяться під захистом детально розробленого зводу норм міжнародного права та конвенцій. На цій правовій підставі агентство Організації Об'єднаних Націй у справах біженців та інші гуманітарні організації допомагають біженцям налагодити нове життя в іншій країні або з часом повернутися додому. Осіб, переміщених усередині країни, чекає інше майбутнє. З юридичної точки зору, вони залишаються під захистом свого уряду, хоча саме цей уряд міг бути причиною їхньої втечі чи продемонстрував нездатність врятувати своїх громадян від повстанців чи насильства. Жодних міжнародно-правових документів конкретно щодо ВПО немає, а угоди загального характеру, такі як Женевські конвенції, до них досить важко застосувати [12, с. 217].

В українському законодавстві з метою визначення правового статусу ВПО та створення правової основи для розробки механізму захисту прав і свобод Верховною Радою ухвалено два Закони України: 20 жовтня 2014 р. — «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» і «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантії дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». У свою чергу, Кабінет Міністрів України розробив і ухвалив 11 постанов і розпоряджень щодо порядку реєстрації та організації обліку, надання грошової допо-

моги переселенцям тощо. У грудні 2015 р. була ухвалена комплексна державна програма щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України на період до 2017 р. Проте, враховуючи масштаби явища та непросту соціально-економічну і політичну ситуацію в Україні, звісно, проблеми залишаються і потребують відповідного обговорення та осмислення [6].

Метою Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» є забезпечення реалізації гарантованих Конституцією України прав і свобод таких осіб, а також завдяки організаційно-інформаційним засобам забезпечення для них належних умов соціальної адаптації, забезпечення тимчасовим житлом, сприяння у працевлаштуванні, продовження здобуття освіти, сприяння можливості залучення коштів гуманітарної, благодійної допомоги, зокрема з боку міжнародних установ, організацій та закордонних країн. Як зазначається у висновку Харківської Правозахисної Групи: «Головне, що закон запроваджує нову філософію, тобто відношення до тимчасово переміщених осіб. Це полягає, насамперед, у тому, що головним державним органом, який займатиметься питанням вимушених переселенців, буде Міністерство соціальної політики України, а не Державна міграційна служба України» [3, с. 49].

З цим твердженням можна погодитися лише частково, адже хоч Закон у цілому і відповідає міжнародним стандартам, проте частина норм має декларативний характер, оскільки не передбачає дієвих механізмів надання державної допомоги, захисту конституційних прав та законних інтересів вимушених мігрантів.

Відповідно до Закону України «Про захист прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р., ВПО є громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Таке визначення не відповідає як міжнародно-правовим нормам (Конвенції про рівноправність громадян країни та іноземців і осіб без громадянства у галузі соціального забезпечення від 28 червня 1962

р.), так і Конституції України, оскільки не враховує іноземців та осіб без громадянства, які відповідно до ст. 26 Основного Закону користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України – за винятками, встановленими конституцією, законами чи міжнародними договорами України [13].

Відтак, ВПО потребують особливого захисту і гуманітарної допомоги, такої обов'язок покладено на публічну владу. Після вимушеного переміщення в центрі уваги має бути задоволення таких життєво важливих потреб:

- тимчасове житло, харчування, доступ до соціальних послуг, працевлаштування, медична допомога.

До особливих прав, передбачених для ВПО, відноситься:

- право на захист від примусового переміщення або примусового повернення на покинуте місце проживання;
- право на достовірну інформацію про наявність загрози для життя та здоров'я на території їх покинутого місця проживання, а також місця їх тимчасового поселення, стану інфраструктури, довкілля, забезпечення прав і свобод;
- створення належних умов для їх постійного чи тимчасового проживання;
- забезпечення органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) протягом шести місяців з моменту взяття на облік ВПО;
- для багатодітних сімей, інвалідів, осіб похилого віку цей термін може бути продовжено;
- сприяння у переміщенні їх рухомого майна;
- сприяння у поверненні на попереднє місце проживання;
- забезпечення лікарськими засобами у випадках та порядку, визначених законодавством;
- надання необхідної медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я;
- влаштування дітей у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади;
- отримання соціальних та адміністративних послуг за місцем перебування;
- проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулю-

вання за місцем перебування;

- безкоштовний проїзд для повернення до свого покинутого місця проживання у всіх видах громадського транспорту в разі зникнення обставин, що спричинили таке переміщення;
- отримання гуманітарної та благодійної допомоги [3, с. 49–50].

Для реалізації цих можливостей ВПО необхідно підтвердити факт внутрішнього переміщення шляхом оформлення довідки про взяття на облік ВПО. Відповідно до керівних принципів з питань переміщення осіб всередині країни, державна влада зобов'язана видавати ВПО всі документи, необхідні для визнання і реалізації їхніх прав, спростити заміну втрачених документів, не вимагати повернення в місця попереднього проживання за залишеними там документами [3, с. 50].

Однак однією з підстав відмови для видачі довідки, продовження або скасування її дії, згідно із ст. 4 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», визначено втрату заявником документів, які посвідчують його особу та підтверджують громадянство України, до відновлення таких документів [21]. Варто зазначити, що обставини, які спричинили виникнення масового внутрішнього переміщення осіб на території України, пов'язані із потенційною можливістю втрати таких документів, що посвідчують особу та підтверджують її належність до громадянства України, а в Законі відсутні шляхи розв'язання цієї проблеми.

Привертає увагу положення ст. 15 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», відповідно до якої, якщо вимушена міграція спричинена військовою агресією іншої країни, військовим вторгненням, окупацією чи анексією території України, і ця територію покинули особи, що стали ВПО, на державу-агресора покладається обов'язок компенсації прямих витрат ВПО, які виникли внаслідок внутрішнього переміщення, а також всі витрати на приймання та облаштування зазначених осіб, що були здійснені за рахунок Державного бюджету України та місцевих бюджетів, проте механізму реалізації цієї норми не передбачено [21].

Згідно із ст. 6 п. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» оформлення документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, громадянам, які переселилися з тимчасово окупованої території, здій-

снює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших, визначених законодавством категорій мігрантів, за місцем їх перебування [21]. Усупереч цьому питаннями ВПО займаються структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій з питань соціального захисту – від контролю за чисельністю до надання допомоги. У секретаріаті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини запроваджено посаду представника Уповноваженого з питань дотримання прав ВПО та створено відповідний структурний підрозділ [2]. Питаннями опіки над ВПО переважно займаються відповідні підрозділи органів державної влади та подекуди місцевого самоврядування, але не повинна залишатися осторонь Державна міграційна служба України, тому нею та Державним підприємством «Документ» було започатковано пілотний проект, спрямований на вирішення проблем людей, які були вимушені покинути свої домівки в АР Крим та Донецькій і Луганській областях. Задля забезпечення дотримання прав людини у Центрах обслуговування громадян «Паспортний сервіс» відкрито спеціалізовані кімнати (місця) допомоги вимушеним переселенцям. Там громадяни зможуть не лише отримати всебічну правову допомогу з міграційних питань, а й оформити паспорт громадянина України по досягненні 16-річного віку, відновити його, якщо він втрачений, вклеїти фотографію до паспорта по досягненні 25- та 45-річного віку та у випадку зміни прізвища – отримати новий паспорт [8].

Станом на червень 2015 р. цей пілотний проект не має достатнього розголосу і не демонструє ефективність. На офіційному веб-сайті Уповноваженого Верховної Ради з прав людини розміщено «Дорожню карту» для людей, внутрішньо переміщених у межах країни, підготовлену Кабінетом Міністрів України і Міністерством соціальної політики України за підтримки Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй. У вказаній брошурі наведено інформацію для вирішення питань соціального захисту та забезпечення першочергових потреб ВПО, зокрема, вказані номери безкоштовних цілодобових гарячих ліній, детально описано, до яких відомств необхідно звертатись та з яких питань тощо [9]. Інформація, на нашу думку, є доцільною та необхідною, проте вона не перебуває в широкому доступі, адже люди, що

змушені були покинути місце проживання, не мають доступу до мережі Інтернет.

Відтак, конституційно-правовий статус ВПО – це система закріплених Конституцією та законами України конституційних прав, свобод, законних інтересів, гарантій їх дотримання, обов'язків і відповідальності осіб, які є громадянами України, особами без громадянства або іноземцями, котрі постійно проживають в Україні, яких змусили або які самостійно покинули своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» не наводить дієвих механізмів надання державної допомоги, захисту конституційних прав і законних інтересів вимушених переселенців, що, на теперішній час, суттєво ускладнює становище цієї категорії осіб та у багатьох випадках позбавляє ВПО можливості скористатися своїми правами. Міжнародним співтовариством розроблено орієнтир для країн, які зіткнулися з проблемою ВПО, Керівні принципи з питання переміщених осіб всередині країни. Вбачається, що норми Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» варто привести у відповідність до зазначених принципів, які мають більш комплексний характер правового регулювання правового становища ВПО та ефективність яких перевірена міжнародною практикою. Насамперед це стосується внесення змін до визначення терміну «внутрішньо переміщена особа» шляхом включення до цієї категорії не тільки громадян України, а й осіб без громадянства та іноземців, які постійно проживають на території України. Для формування національних підходів надання допомоги ВПО та вирішення проблеми декларативності законодавства слід враховувати досвід країн, які зіткнулися з подібними проблемами раніше [3, с. 50–51].

Як показують події останніх років, дії української влади щодо проблем ВПО носять більше декларативний характер. Фактичною допомогою цій категорії населення займаються волонтери, приватні підприємці та самі ж місцеві жителі тієї чи іншої області, в яку переселяють вимушених мігрантів. За умов військового конфлікту це є необхідним, проте держава повинна координувати та врегульовувати ці процеси, однак на сьогодні

фактично відсутня система обліку та реєстрації тимчасово переміщених осіб. Зволікання влади в ухваленні та втіленні у життя відповідних законів щодо ВПО ускладнює роботу з цією категорією населення та знижує ефективність допомоги.

Тому поява ВПО – це новий важкий виклик для України та її соціальної політики, системи соціальних служб та соціальних працівників, адже переміщення порушує соціальну екологію людини, зумовлює депривацію, соціальне виключення, посилює ризики насильства та виникнення психологічної «пастки бідності» (пастки утриманства). Відтак, «робота з ВПО повинна спрямовуватися на забезпечення стійкості, подолання залежності від гуманітарної допомоги, відновлення виробничого потенціалу, відновлення соціально-культурних та громадських структур, а також особистої та колективної спроможності активно сприяти національному та регіональному розвитку. Метою соціальної роботи в таких випадках є сприяння незалежності та розвитку громад, а не їх виживання» [32, с. 66].

Аналіз наукової літератури та документальної бази засвідчив, що у роботі з ВПО соціальні працівники можуть застосовувати різні стратегії допомоги. За тривалістю їх можна умовно поділити на:

- короткострокові (кризове втручання, аустріч-робота, орієнтована на завдання модель соціальної роботи);
- довгострокові, орієнтовані на системно-екологічну модель соціальної роботи, в основі яких перебувають концепція «людина в оточенні» та концепція «економічної спроможності» [33].

У кризовому втручанні доцільно використовувати такі техніки підтримки: надання інформації та інструкцій (куди звертатися, де і яку допомогу можна отримати тощо); використання малюнків, буклетів та інших засобів комунікації (дорожні карти, брошури, Інтернет); визначення можливої підтримки з боку інших людей; вербалізація емоційних станів; допомога у визначенні можливих дій та стратегій поведінки; надання достатнього часу; використання рефлексії; визначення проблеми такою, що є складною і не має розв'язання; досягнення домовленостей щодо порядку подальшої роботи; постійний перегляд процесу роботи [33].

Аустріч-робота передбачає надання послуги соціальним працівником за межами соціального закладу, безпосередньо у місцях розташування ВПО. Тобто соціальні працівники надають свої послуги у місцях компактного проживання ВПО.

Довгострокові стратегії втручання виходять із того, що допомога ВПО має бути багаторівневою (індивідуальна допомога, зв'язок з громадою і представництво інтересів, участь у колективних політичних діях) та орієнтованою на відновлення зв'язків між людиною і соціальними системами, побудову місцевих систем підтримки, залучення ресурсів громади, зокрема волонтерів, до допомоги людям, які опинилися за межами звичного середовища і відносин [28, с. 67].

На сьогодні ми можемо побачити, що система державних соціальних закладів та відомств виявляється нездатною реагувати на появу нової соціальної проблеми, а тому не розпочала впроваджувати стратегії допомоги ВПО. Державні структури не були гнучкими для створення комплексної допомоги, хоча ця категорія людей очікувала, насамперед, допомоги від держави.

Отже, значну частину роботи взяли на себе волонтери і громадські організації, психологи. А на національному рівні – на сайтах Кабінету Міністрів України, Міністерства соціальної політики України та інших – активно поширюється інформація, куди ВПО можуть звернутися з тих чи інших питань. Проте це звичайні послуги інформування, і вони є далекими як від моделей кризового втручання, так і довгострокових інтервенцій, що сформувались у практиці міжнародної соціальної роботи. У державних соціальних службах обмаль спеціалістів, які мають належний рівень підготовки із сучасної соціальної роботи, володіють певними техніками, необхідними для здійснення ефективного втручання у кризову ситуацію, мають навички роботи у надзвичайних ситуаціях [28, с. 68].

Отже, ВПО – це особи або групи осіб всередині країни, яких змусили рятуватися втечею, або які залишили своє місце постійного проживання в результаті або з метою уникнення наслідків воєнного конфлікту, масового насильства, порушень прав людини, стихійного чи викликаного людською діяльністю лиха, та які не перетинали міжнародно-визнаних кордонів держави. А державна влада повністю відповідальна за створення умов, за яких права вимушених переселенців будуть захищені на рівні з правами всіх громадян, але з урахуванням особливих потреб, що виникли в результаті раптового переїзду.

Висновки.

Підсумовуючи, слід відзначити, що єдиного визначення міграції у соціогуманітарних науках не існує, іноді це поняття містить тільки дея-

кі його аспекти, а іноді його трактують занадто абстрактно. Особливо актуальним це питання видається з огляду на зростаючу диверсифікацію міграційних потоків. Відтак, у подальшому будемо використовувати поняття «міграція» як перетин адміністративного кордону, добровільний чи примусовий просторовий рух осіб чи груп осіб від місця виїзду до місця в'їзду за наявності або без неї законних підстав на певний період часу або назавжди, що може вести за собою зміну постійного місця проживання. Також окреслили відмінність між поняттями:

- «біженець» — особа, яка не є громадянином України і внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), незалежності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни, або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань;

- «особи, переміщені всередині країни» — це люди чи групи людей, які були вимушені покинути свої домівки, щоб врятуватися від збройних конфліктів, проявів насильства або масових порушень прав людини;

- «внутрішньо переміщені особи» – це особи або групи осіб всередині країни, яких змусили рятуватися втечею, або які залишили своє місце постійного проживання в результаті або з метою уникнення наслідків воєнного конфлікту, масового насильства, порушень прав людини, стихійного чи викликаного людською діяльністю лиха, та які не перетинали міжнародно-визнаних кордонів держави.

Також, спираючись на досвід минулого та враховуючи потенційну можливість порушення безпеки людини у майбутньому, урізноманітнення причин вимушеного переміщення населення, зокрема й всередині країни, в українському законодавстві доцільно закріпити поняття «внутрішньо переміщені особи», визначити їх правовий статус та державні гарантії захисту зазначених осіб. Необхідно на законодавчому рівні внести відповідні зміни або розробити нові правові акти щодо осіб, переміщених всередині країни, враховуючи реалії XXI ст.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Буткевич О. В. Статус іноземців у стародавньому міжнародному праві. Український часопис міжнародного права. 2002. №3. С. 44–62.
2. В Україні з'явився омбудсмен з переселенців. Інформаційне агентство УНІАН. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_v-ukrayini-zyavitsya-ombudsmen-yakij-zahischatime-prava-invalidiv/918290.
3. Грабова Я. О. Конституційно-правовий статус внутрішньо-переміщених осіб в Україні. Митна справа. 2015. №2 (98), частина 2, книга 2. С. 47–51.
4. Демографический энциклопедический словарь / под ред. Д. И. Валентей. Москва : Советская энциклопедия, 1985. 608 с.
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Закіров М. Внутрішньо переміщені особи в Україні: сучасні реалії. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2206:vnutrishno-peremishcheni-osobi-v-ukrajini-suchasni-realiiji-2&catid=63&Itemid=393.
7. Закон України «Про біженців» від 24.12.1993 р. ВВР України. 1994. № 16. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3818-12>.
8. Запущено пілотний проект з допомоги вимушеним переселенцям / Державна міграційна служба України. URL: <http://dmsu.gov.ua/cream/richnyi-plan-zakupivel/9-ukrainska/novyny/novyny-dms-ukrainy/2805-zapushcheno-pilotnyi-proekt-z-dopomohy-vymushenym-pereselentsiam>.
9. Інформація для внутрішньо переміщених осіб. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/sehl/info/>.
10. Кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні дещо зменшилася. URL: https://zik.ua/news/2019/01/02/killist_vnutrishno_peremishchenyh_osib_v_ukraini_deshcho_zmenshylasya_1481021.
11. Кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні досягла 1 млн. 382 тисяч, – ООН. URL: <http://ua.112.ua/suspilstvo/chyslo-vnutrishno-peremishchenykh-osib-v-ukraini-dosiahlo-1-mln-382-tysiach-onn-244663.html>.
12. Козинець І. Про співвідношення понять «біженці» та «особи, переміщені всередині країни». Юридичні і політичні науки. 2009. Вип. 45. С. 213–219.
13. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. 141 с.
14. Левцун О. Зовнішня трудова міграція в Україні як демографічна проблема. URL: http://www.hearts.in.ua/articles/job_search/694.php.
15. Малиновська О. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями: монографія. Київ : Вид-во НАДУ, 2004. 236 с.
16. Малиха М. І. Теоретичне осмислення сутності поняття «міграція» в політичній науці. Науковий журнал «Політикус». 2016. Вип. 2. С. 16–19.
17. Международные акты о правах человека. Сб. док. Москва, 2000. 784 с.
18. Офіційний сайт Київської обласної державної адміністрації. Чорнобиль. URL: <http://koda.gov.ua/oblzhdzhadministratsija/struktura/struktorni-pidrozdili-oda/departament-socialnogo-zakhistu-nas/>.
19. Петрова Я. Соціальні механізми інтелектуальної міграції: автореф. дис. канд. соціол. наук: 22.00.04 / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2008. 20 с.
20. Про додаткові заходи щодо посилення охорони здоров'я та поліпшення матеріального становища населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС: Постанова Ради Міністрів Української Радянської Соціалістичної Республіки та Української Республіканської Ради професійних спілок від 14 грудня 1989 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/315-89-%D0%BF>.
21. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
22. Про порядок віднесення та самостійного переселення громадян з територій, що зазнали радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-92-%D0%BF>.
23. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи від 19 грудня 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12>.
24. Ровенчак О. А., Володько В. В. Міжнародна міграція: теорія та практика: монографія. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. 412 с.
25. Романюк А. Міграційні процеси у Львівській області. Українські варіанти. 1997. № 2. С. 21–25.
26. Руководящие принципы по вопросам о перемещении лиц внутри страны. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/internal_displacement_principles.shtml.
27. Сборник международных правовых документов, регулирующих вопросы миграции. Москва, 1994. 368 с.
28. Семигіна Т. В., Гусак Н. Є., Трухан С. О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. Український соціум. 2015. № 2 (53). С. 65–72.
29. Федюк В. Український етнос в умовах глобальних міграційних процесів сучасної цивілізації. Соціальна філософія: теорія та практика. 2010. № 4. 309 с.
30. Чистенко І. Соціально-психологічні чинники внутрішньої міграції. Актуальні проблеми психології. № 7. С. 160–164.

31. Як змінилася кількість переселенців в Україні за 2016-2017 роки? URL: <https://www.slovoidilo.ua/2018/02/02/infografika/suspilstvo/yak-zminylyasya-kilkist-pereselencziv-ukrayini-2016-2017-roky>.
32. Berkman L. F. et al. From social integration to health: Durkheim in the new millennium. *Social Science & Medicine*. 2000. Vol. 51. P. 843–857.
33. Staub-Bernasconi S. Social Work as Discipline and Profession. Theories and methods of social work. Exploring different perspectives / ed. V. Leskosek. Ljubljana : Faculty of Social Work, 2009. P. 9–30.
34. The state of the world's refugees 2006. Human displacement in the new millennium. URL: <https://www.unhcr.org/publications/sowr/4a4dc1a89/state-worlds-refugees-2006-human-displacement-new-millennium.html>.

REFERENCES

1. Butkevych, O. V. (2002). Status inozemciv u starodavnjomu mizhnarodnomu pravi [The status of foreigners in ancient international law.]. *Ukrajinsjkyj chasopys mizhnarodnogho prava – Ukrainian Journal of International Law*, 3, 44–62 [in Ukrainian].
2. V Ukrajinі z'javivsja ombudsmen z pereselenciv [An immigrant ombudsman appeared in Ukraine]. *Informacijne aghentstvo UNIAN – UNIAN news agency*. Retrieved from https://gazeta.ua/articles/life/_v-ukrayini-zyavitsya-ombudsmen-yakij-zahischatime-prava-invalidiv/918290 [in Ukrainian].
3. Ghrabova, Ja. O. (2015). Konstytucijno-pravovyj status vnutrishnjo-peremishhenykh osib v Ukrajinі [Constitutional and legal status of internally displaced persons in Ukraine]. *Mytna sprava – Customs business*, 2 (98), part 2, book 2, 47–51 [in Ukrainian].
4. Valentej, D. Y. (Ed.). (1985). *Demohrafycheskyj encyklopedycheskyj slovarj [Demographic Encyclopedic Dictionary]*. Moskva: Sovetskaja encyklopedija [in Russian].
5. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
6. Zakirov, M. *Vnutrishnjo peremishheni osoby v Ukrajinі: suchasni realiji [Internally Displaced Persons in Ukraine: Modern Realities]*. Retrieved from http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2206:vnutrishno-peremishcheni-osobi-v-ukrayini-suchasni-realiji-2&catid=63&Itemid=393 [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy «Pro bizhenciv» vid 24.12.1993 r. [Law of Ukraine “On Refugees” of 24.12.1993]. (1994). VVR Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3818-12> [in Ukrainian].
8. Zapushheno pilotnyj proekt z dopomoghy vymushenym pereselencjam [Pilot project on assistance to internally displaced persons launched]. *Derzhavna mighracijna sluzhba Ukrainy – State Migration Service of Ukraine*. Retrieved from <http://dmsu.gov.ua/cream/ricnyi-plan-zakupivel/9-ukrainska/novyny/novyny-dms-ukrainy/2805-zapushcheno-pilotnyi-proekt-z-dopomohy-vymushenym-pereselentsiam> [in Ukrainian].
9. *Informacija dlja vnutrishnjo peremishhenykh osib [Information for internally displaced persons]*. Retrieved from <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/sehl/info/> [in Ukrainian].
10. *Kiljkist vnutrishnjo peremishhenykh osib v Ukrajinі deshho zmenshylasja [The number of internally displaced persons in Ukraine has decreased slightly]*. Retrieved from https://zik.ua/news/2019/01/02/kiljkist_vnutrishno_peremishchenyh_osib_v_ukraini_deshcho_zmenshylasja_1481021 [in Ukrainian].
11. *Kiljkist vnutrishnjo peremishhenykh osib v Ukrajinі dosjagla 1 mln. 382 tysjach, –OON [The number of internally displaced persons in Ukraine has reached 1 million 382 thousand, – the UN]*. Retrieved from <http://ua.112.ua/suspilstvo/chyslo-vnutrishno-peremishchenykh-osib-v-ukraini-dosiahlo-1-mln-382-tysjach-oon-244663.html> [in Ukrainian].
12. Kozynecj, I. (2009). Pro spivvidnoshennja ponjatj «bizhenci» ta «osoby, peremishheni vseredyni krajiny» [On the relation between the concepts of “refugees” and “persons displaced within the country”]. *Jurydychni i politychni nauky – Law and Political Science*, 45, 213–219 [in Ukrainian].
13. Konstytucija Ukrainy: pryjnjata na p'jati sesiji Verkhovnoji Rady Ukrainy 28 chervnja 1996 r. [Constitution of Ukraine: adopted at the Fifth Session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30 [in Ukrainian].
14. Levacun, O. *Zovnishnja trudova mighracija v Ukrajinі jak demohrafichna problema [External labor migration in Ukraine as a demographic problem]*. Retrieved from http://www.hearts.in.ua/articles/job_search/694.php [in Ukrainian].
15. Malynovsjka, O. (2004). *Mighranty, mighracija ta Ukrajinsjka derzhava: analiz upravlinnja zovnishnimy mighracijamy: monohrafija [Migrants, Migration and the Ukrainian State: An Analysis of External Migration Management]*. Kyjiv: Vyd-vo NADU [in Ukrainian].
16. Malykha, M. I. (2016). Teoretyчне osmyslennja sutnosti ponjattja «mighracija» v politychnij nauci [Theoretical understanding of the essence of the concept of «migration» in political science]. *Naukovyj zhurnal «Politykus» – Politicus*, 2, 16–19 [in Ukrainian].
17. *Mezhdunarodnye akty o pravakh cheloveka [International human rights instruments]*. (2000). Moskva [in Russian].
18. *Oficijnyj sajт Kyjivskoj oblasti derzhavnoj administraciji. Chornobylj [Official site of Kyiv Regional State Administration. Chernobyl]*. Retrieved from <http://koda.gov.ua/oblderzhadministratsija/struktura/strukturni-pidrozdi-oda/departament-socialnogo-zakhistu-nas/> [in Ukrainian].
19. Petrova, Ja. (2008). Socialjni mekhanizmy intelektual'noj mighraciji [Social mechanisms of intellectual migration]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Khark. nac. un-t im. V. N. Karazina. Kharkiv [in Ukrainian].

20. Pro dodatkovy zakhody shhodo posylennja okhorony zdorov'ja ta polipshennja material'nogho stanovyshha naseleennja, jake prozhyvaje na terytoriji, shho zaznala radioaktyvnogho zabrudnennja v rezul'tati avariji na Chornobyl'skij AES: Postanova Rady Ministriv Ukraïns'koho Radjans'koho Socialistychnoho Respubliky ta Ukraïns'koho Respublikans'koho Rady profesijnykh spilok vid 14 ghrudnja 1989 r. [On additional measures to strengthen health care and improve the financial situation of the population living in the territory affected by the Chernobyl disaster: Resolution of the Council of Ministers of the Ukrainian Soviet Socialist Republic and the Ukrainian Republican Council of Trade Unions of December 14, 1989]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/315-89-%D0%BF> [in Ukrainian].
21. Pro zabezpechennja prav i svobod vnutrishnjo peremishhenykh osib: Zakon Ukraïny vid 20 zhovtnja 2014 r. [On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons: Law of Ukraine of October 20, 2014]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> [in Ukrainian].
22. Pro porjadok vidnesennja ta samostijnogho pereseleennja ghromadjan z terytorij, shho zaznaly radioaktyvnogho zabrudnennja v rezul'tati avariji na Chornobyl'skij AES: Postanova Kabinetu Ministriv Ukraïny vid 16 ghrudnja 1992 r. [On the procedure for assigning and self-resettling citizens from the territories affected by the Chernobyl accident: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 16, 1992]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-92-%D0%BF> [in Ukrainian].
23. Pro status i social'nij zakhyst ghromadjan, jaki postrazhdaly vnaslidok Chornobyl's'koho katastrofy vid 19 ghrudnja 1991 r. [On the status and social protection of citizens affected by the Chernobyl disaster of December 19, 1991]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12> [in Ukrainian].
24. Rovenchak, O. A., & Volodjko, V. V. (2015). *Mizhnarodna mighracija: teorija ta praktyka: monohrafija [International migration: theory and practice]*. Lviv: Ljvivs'kij nacional'nij universytet imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
25. Romanjuk, A. (1997). Mighracijni procesy u Ljvivs'kij oblasti [Migration processes in Lviv region]. *Ukraïns'ki varianty – Ukrainian options*, 2, 21–25 [in Ukrainian].
26. *Rukovodjashhye pryncypy po voprosam o peremeshhenylyc vnutry strany [Guidelines on intra-country displacement]*. Retrieved from https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/internal_displacement_principles.shtml [in Russian].
27. *Sbornyk mezhdunarodykh pravovykh dokumentov, reghulyrujushhykh voprosy mygracyy [Collection of international legal instruments regulating migration issues]*. (1994). Moskva [in Russian].
28. Semyghina, T. V., Ghusak, N. Je., & Thukhan, S. O. (2015). Social'na pidtrymka vnutrishnjo peremishhenykh osib [Social support for internally displaced persons]. *Ukraïns'kij socium – Ukrainian society*, 2 (53), 65–72 [in Ukrainian].
29. Fedjuk, V. (2010). Ukraïns'kij etnos v umovakh ghlobal'nykh mighracijnykh procesiv suchasnoji cyvilizaciji [Ukrainian Ethnicity in the Conditions of Global Migration Processes of Modern Civilization]. *Social'na filosofija: teorija ta praktyka. Naukovo-praktychnyj zhurnal – Social philosophy: theory and practice*, 4 [in Ukrainian].
30. Chytenko, I. Social'no-psykhologhichni chynnyky vnutrishnjoji mighraciji [Socio-psychological factors of internal migration]. *Aktual'ni problemy psykhologhiji – Actual Problems of Psychology*, 7, 160–164 [in Ukrainian].
31. *Jak zminylasja kil'kist' pereselenciv v Ukraïni za 2016-2017 roky? [How did the number of migrants in Ukraine change in 2016-2017?]*. Retrieved from <https://www.slovoidilo.ua/2018/02/02/infografika/suspilstvo/yak-zminylasya-kilkist-pereselenciv-ukrayini-2016-2017-roky> [in Ukrainian].
32. Berkman, L. F. et al. (2000). From social integration to health: Durkheim in the new millennium. *Social Science & Medicine*, 51, 843–857.
33. Staub-Bernasconi, S. (2009). *Social Work as Discipline and Profession. Theories and methods of social work. Exploring different perspectives*. V. Leskosek (Ed.). (pp. 9–30). Ljubljana: Faculty of Social Work.
34. *The state of the world's refugees 2006. Human displacement in the new millennium*. Retrieved from <https://www.unhcr.org/publications/sowr/4a4dc1a89/state-worlds-refugees-2006-human-displacement-new-millennium.html>.

Бубняк Соломія Михайлівна

Аспірант

Львівський національний університет імені
Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1**Bubnyak Solomiya**

Ph.D. Student

Ivan Franko National University of Lviv
1, University str., Lviv, 79000, Ukraine

Email: s.bubnyak@ukr.net

Цитування: Бубняк С. М. Внутрішньо переміщені особи в контексті сучасних міграційних процесів в Україні. Науково-теоретичний альманах «Грані». 2019. Т. 22, № 11. С. 56-68.

Citation: Bubnyak, S.M. (2019). Vnutrishno peremishcheni osoby v konteksti suchasnykh mihratsiinykh protsesiv v Ukraïni. [Internally displaced persons in the context of current migration processes in Ukraine]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 22 (11), 56-68.

Стаття надійшла / Article arrived: 24.10.2019

Схвалено до друку / Accepted: 24.11.2019